

Naslovna stran

Lepi janičar

Rado Murnik

Woodstar Publisher, 2015

O tej e-knjigi

»Lepi janičar«; Rado Murnik

© Rado Murnik, 1954

© Woodstar Publisher, 2015

BISBN 978-999-2727-04-5 (pdf)

BISBN 978-999-2727-05-5 (mobi)

BISBN 978-999-2727-06-5 (ePub)

Izšlo v elektronski obliki založba *Woodstar Publisher S. A.*, 2015.

Avtorske pravice in licenca

Vse pravice pridržane.

Nobenega dela te e-knjige ni dovoljeno reproducirati, prenašati ali uporabljati v izvorniku ali v prevodu v kakršni koli obliki in s katero koli tehniko, elektronsko, mehansko, s fotokopiranjem, snemanjem ali s katerim koli sistemom za shranjevanje, obdelavo in prenos podatkov brez pisnega dovoljenja založbe.

Ta e-knjiga je namenjena vaši osebni uporabi. Ni je dovoljeno prodajati naprej ali podariti drugim osebam. Če bi želeli to e-knjigo podeliti z drugo osebo, prosimo kupite dodatni izvod za vsaki osebi, kateri bi jo radi podarili. Če berete to e-knjigo, a je niste kupili ali ni bila kupljena za vašo osebno uporabo, potem bi bilo dobro, da bi si kupili vaš lasten izvod. Zahvaljujemo se vam, ker upoštevate in spoštujete avtorsko delo vseh sodelujočih avtorjev in založbe.

Vsebina

Naslovna stran 2

O tej e-knjigi 3

Avtorske pravice in licenca 3

Vsebina 4

LEPI JANIČAR 5

Prvo poglavje 5

Drugo poglavje 9

Tretje poglavje 14

Četrto poglavje 19

Peto poglavje 23

Šesto poglavje 28

Sedmo poglavje 32

Osmo poglavje 39

Deveto poglavje 45

Deseto poglavje 48

Enajsto poglavje 52

Dvanajsto poglavje 56

Trinajsto poglavje 60

Štirinajsto poglavje 64

Petnajsto poglavje 70

Šestnajsto poglavje 79

Sedemnajsto poglavje 87

Osemnajsto poglavje 94

Devetnajsto poglavje 102

Dvajseto poglavje 107

Enaindvajseto poglavje 111

Dvaindvajseto poglavje 113

Triindvajseto poglavje 117

Štiriindvajseto poglavje 122

Petindvajseto poglavje 125

Šestindvajseto poglavje 129

Sedemindvajseto poglavje 135

Osemindvajseto poglavje 142

LEPI JANIČAR

Prvo poglavje

»Majolika je prazna!« je v nadstropni sobi Blagajevega gradu vzdihnil čokati vitez Ahac Doljanski bolj sam zase, porinil posodo na mizi daleč od sebe in se pomaknil na klopi nekoliko bliže k osemletni deklici, ki je s pozlačenim pisalom dolbla dolge črke v povoščeno slonokoščeno tablico.

Debeluhu je bilo okoli trideset let. Črni lasje so mu viseli na tilnik in rame, le nad čelom so bili pristrizženi. Nenavadno močni brki so mu silili naravnost proti ušesom, brado pa si je delil v dva repka. Ohlapni rokavni razpori sivo in zeleno progaste suknje so kazali rdečkasto spodnjo obleko. Ob pasu mu je viselo beneško bodalo z dvema rubinoma na umetno izdelanem srebrnem ročaju.

»Vidiš, ljuba sestra, ura je potekla,« je dejal mladi gospe, ki je sedela njemu nasproti in vezla pisane niti v svileno denarnico. Iztegnil je kratke, žilave roke in obrnil peščeno uro v okusno izrezljanem okviru, da se je na novo jel usipavati pesek iz gornje oble v spodnjo.

Grofinja Ljudmila Blagajeva je za trenutek pogledala brata in tiho nadaljevala delo. Z njenega izredno lepega obraza je odseval plemenit ponos, hkrati pa krotka ljubeznivost. Čista slovanska kri se je pretakala v njenih žilah; oče ji je bil Slovenec, mati pa Hrvatica. Od pasu so ji na jermenih viseli ključi in slonokoščeno vretence.

Večkrat se je ozrla po svoji edinki. Mala Alijana je bila zelo podobna materi, zlasti v modrih očeh in njih okolici s krasno oblikovanim čelom in senci. Rumeni lasje so malone pokrivali nežna pleča in se svetili v jutranji svetlobi ko zlati vali. Mati in hči sta bili oblečeni v moder baržun. Grofinji se je na zlatem prstanu leve roke živo iskril velik briljant. Kontesi Alijani pa je okoli vratu visela zlata verižica z ličnim križcem; vanj je bil pod črko B in krono z devetimi biserčki vdelan lep smaragd.

»Draga sestra, danes je imeniten dan!« je povzel brat. »Danes, na predbinkoštni torek, prvega junija leta 1462 začne vitez Ahac Doljanski pisati kroniko!«

»Ah, to nam obetaš že ne vem koliko let, pa ni nikdar nič,« je odvrnila grofinja in skozi odprto oblokasto okno pogledala v sončno jutro. Daleč naokoli so se v svečani tihoti širili bukovi gozdovi; le malo prostora je ostajalo vinogradom, travnikom, njivam in lesenim domovom prijazne Vinice. Čez leseni most je Belokranjec gnal težko otovorjenega konja proti Pribanjcem na hrvaški strani. Od bližnje Kolpe, je vela prijetna sapica in prinašala dišave lesovja in vonjavo grajskih vrtnic in jasmína. V gajih in vinogradih se je oglašalo veselo petje ptičev. Onkraj Kolpe in ravnice je temnelo hrvaško hribovje in se izgubljalo v komaj vidno belo zamreženo modrino.

Ujec Ahac je pregledal rokopis mlade pisarice, jo pohvalil in velel: »Janica, zdaj mi pa še to povej, koliko je delov sveta!«

»Delov sveta je troje: Evropa, Azija in Afrika.«

»Dobro si se odrezala. Dovolj bo za danes.« Vstopil je grof Ladislav Blagaj. Odločni temnopolti obraz mu je okvirjala pristrizena brada, a do ramen so mu segali gosti črni lasje.

V pogledu in postavi sta se kazala ponos in samozavest moža vajenega ukazovati. Na rjavo baržunasti, spredaj odpeti suknji, se je lesketala zlata verižica s srebrno piščalko.

Poljubil je hčerko Alijano na čelo in se obrnil k vitezu Ahacu.

»Dragi svak,« je dejal, »trinajstega junija bo god mojega očeta Antona. Nekaj vabil sem že odposlal po hlapcih. Prosim te, stori mi uslugo in napiši jih danes ali jutri še za barone Gradnikarja, Gregorijanca in Jankoviča pa za viteza Janeza Mačerola, Otona in Andreja Semeniča in oba Kozjakova!«

»Bom, prav rad bom!« je kimal vitez Ahac in takoj odšel v drugo nadstropje. V njegovi sobi je bilo vse navlečeno. Povsod se je valjala različna šara, kajti učeni vitez se je marsikateri dan trudil v potu svojega obraza, da bi prekuhal svinec in druge kovine v zlato.

Pravkar je spisal vabila, ko ga je prišel Marko, živook in nagajiv dvanajstleten paže v beli kamižoli in ozkih rdečih hlačah, prepasan z višnjevim jermenom, klicat k obedu. Marko je bil sin bližnjega neimovitega barona Jurija Gradnikarja.

Obednica je bila poleg orožarnice največja soba v gradu. Stene so krasile pisane preproge z vtkanimi podobami iz svetega pisma in viteških bojnih iger. Nad obojnimi vrati sta se lesketala grb grofov Blagajevih z medvedom in levom ter biserno belomodro-rdeč grb kranjskih stanov: višnjev orel z vojvodskim klobukom. V dolgi vrsti so visele otemnele slike pradedov.

Babonić-Blagaji so bili ena najimenitnejših jugoslovanskih rodovin. Grof Štefan Goriški, sin Nikolajev, je okoli leta 1200 po dolgem boju premagal Alberta Mehovskega, nemškega roparskega viteza. Zato je dobil od ogrskega kralja Bele Tretjega grofovino Vodico med Sano in Uno v »stari« Slavoniji in kraljevi grb: leva z zlatimi kremplji in zlato krono. Bil je najveljavnejši plemenitaš med Kolpo in Savo. Imel je dva sina, Babonića Prvega in Štefana Drugega, ki je bil primorski ban. Babonićevo sinovi so gospodovali v Vodici, Štefanovi pa ob Kolpi in Korani. Štefan Drugi je imel pet sinov in ti so si pridobili mnoga posestva tudi na Kranjskem. Štefan Tretji je banoval trideset let, do leta 1300. Njegov brat, ban Radoslav Prvi, je imel največ sveta. Kako bogati so bili grofi Babonić-Blagaji, kaže že to, da je Radoslavov starejši brat, Štefan Tretji, leta 1295 podaril cistercijanom kostanjeviškim s privolitvijo svoje žene in obeh sinov, Ladislava in Štefana, mehovskemu gradu pripadajoče vasi Črmošnjice, Zlatnik, Groblje, Kalce, Stankovo, Prilesje ob Bregani, devet in pol kmetij vasi Gradice in vas Zbore. Banoval je vsej Slavoniji in smel tudi kovati denar.

Vitez Ahac je slonel na dolenjem koncu mize, staremu grofu nasproti. Skoraj sedemdesetletnega gospoda je krasila dolga, srebrno bela brada. Na čelu mu je rdela dolga brazgotina. Dolga, temno baržunasta suknja mu je bila opasana z rdeče svilnatim pasom. Sosedoval mu je stari grajski duhovnik Juraj pop Draganović, skromen, droben možak, doma iz sosednje Hrvaške. Za širokim vitezom je stal poredni paže Marko. Bistro je gledal naokoli, donašal in nalival, nalašč potrkoval s krožniki in čakal, da bi ponagajal vitezu Ahacu ali pa zaspanemu tovarišu Udalriku, ki je dremal za starim grofom.

»Vojska bo!« se je oglasil vitez Ahac. »Dunajčani se puntajo proti cesarju. Njegov rodni

brat Albreht znova ruje proti njemu. Turki pa bodo gotovo izkoristili priložnost in bodo obiskali spet naše kraje. Kdaj so že bili prvič na Kranjskem?»

»Leta 1408,« je odgovoril stari grof. »Takrat sem dovršil komaj petnajsto leto. Bilo je meseca oktobra, na svetega Dionizija dan. Naenkrat so bili Turki tukaj! Napadli so Metliko in Črnomelj, divjali, palili in plenili po okolici. Veliko ljudi so poklali, druge pa prodali v sužnost. Ali hudo so jo izkupili, ko so pridivjali drugič k nam.«

»Hvala bogu!« je vzkliknil vitez Ahac.

»Temu bo zdaj več ko trideset let. Nad osem tisoč divjakov je prebrodilo Kolpo in navalilo na zbegane Metličane. V hiše in strehe so streljali goreče puščice, ovite z žveplenimi nitmi. Leseno mestece je kmalu gorelo. Turki so plenili in ropali, posekali Metličane in kmete iz okolice, moške in ženske, vse, in krenili proti Novemu mestu. Ulrik Šenk Ostroviški, naš tedanji deželni glavar, je takoj sklical kranjske in koroške plemenitaše. Zbrali smo štiri tisoč mož: koroških kirasirjev, kranjskih lahkih konjenikov, lokostrelcev in topničarjev. Bojeval sem se proti Benečanom, Ogrom, Husitom, proti celjskim grofom, toda nikoli nikjer nisem videl tako nečloveškega sovražnika. Jahal sem takoj v prvi vrsti. Nikdar ne bom pozabil trenutka, ko je deželni glavar Ostrovrški zgrabil in dvignil našo rdečo zastavo s križanim zveličarjem in belo-modro-rdečim orlom na drugi strani in zaklical: ‚V imenu svetega križa — za mano, junaki!‘ Tresla se je zemlja in bobnela od konjskih kopit. Kakor besni se zakade Turki proti nam in kriče: ‚Udri džaura! Allah il Allah!‘ Na holmu grme naši topovi. V Novem mestu zvone vsi zvonovi. Razsekamo prvo sovražno krdelo. Ali že trčimo ob drugo, mnogo večjo četo. V divjem bojnem metežu zagledam velikega, grozovito tulečega Turka. Na njegovi sulici je nabodena krvava glava mladega dekleta z vihrajočimi lasmi. Tedaj me je zadela kriva sablja na čelu tukajle. Zavedel sem se šele po bitki, v našem šotoru. Povedali so mi, da smo sijajno zmagali, pobili in posekali nad štiri tisoč peklenskih sovražnikov. Rešili smo Novo mesto, vse ujete rojake in ves plen. Znova so zvonili novomeški zvonovi ... «

»Bog daj, da ne bi bilo Turka nikdar več v naše kraje!« je dejal duhovnik tiho.

»Mamica, bojim se!« je šepetala kontesa Alijana in se plaho pritisnila h grofinji. »Turki...«

»Saj jih ne bo,« jo je tolažila mati in jo božala po obledelih licih. »Čakaj, Janica, zapojem ti pesem o grlici!«

Marko je prinesel iz sosednje sobe temno rdečo harfo, okrašeno z zlatimi arabeskami in lepo izrezljano labodjo glavo. Grofinja je jela rahlo prebirati strune in po dvorani so zapluli milo doneči glasovi. Zapela je preprosto ljudsko pesem:

Pridi, pridi, grlica,
da boš dete zibala...

Ubrano je zvenel zvonki glas z zamolklimi akordi. Pevka je bila vsa zasanjana. Iz njenih krasnih modrih oči je toplo sijala vsa milina materine ljubezni. Alijana jo je gledala vsa zamaknjena. Naslonila je glavico na materino roko in prevzeto vzkliknila: »Ah, mamica, da bi te mogla zmeraj tako gledati in poslušati!«

Mati je poljubila hčerko na nežna usteca, grof Ladislav pa je dejal vitezu Ahacu: »Pozabil sem ti imenovati viteza Frauensteinerja, našega najbližjega soseda. Povabi tudi njega in sestro!«

»Hansa Frauensteinerja?« se je začudil vitez Doljanski.

»Zakaj pa ne?« je vprašal grof mirno.

»V njegovem obrazu je nekaj, kar mi ni všeč. In njegov glas! Frauensteiner je hinavec, podla duša! Verjemi mi: dobro polovico tvojih jelenov pohrusta on! Pravijo, da hodi s svojimi hlapci na Hrvaško prežat v zasedo in da je oropal in pokopal že marsikaterega potujočega trgovca v hrvaških gozdovih ali pa v Kolpi. Tak je kakor hudič, ki ga je naslikal moj prijatelj Andrea Mantegna, slavni slikar v Benetkah. In Hansova sestra Salda, ta je šele prava tička! Baje zna variti posebno tečen — strup!«

»Le kar obadva povabi! Človek ne sme verjeti vsem čenčam, ki jih trosijo zlobni opravljivci o svojih nasprotnikih!«

Po obedu se je vrnil Ahac v svojo sobo in modroval: »Kaj bi jima pisaril! Sam pojezdim k njima, Hans ima včasih dobro vino v kleti. Radoveden sem tudi, kaj poreče Salda, ki je nekoč sanjari, da bo grofinja Blagajeva, pa se je morala umakniti moji sestri Ljudmili, ker je Ladislav spoznal, da je ošabna Nemka sebična in trdosrčna. Ali bo gledala!«

Pripel si je ostrogi, opasal meč, si nataknil debelo sokolarsko rokavico na levico in se pokril z zelenim baretom, ki je nad njim nihalo dolgo pavje pero. Počasi je stopal po hodniku in stopnicah ter krenil preko dvorišča v sokolnjak. Tukaj, v visoki leseni kolibi, so sedeli na lesenih drogovih priklenjeni lepi sokoli, izučeni za lov na čaplje, jerebice, zajce in drugo divjad.

»Odisej!« je poklical vitez Ahac svojega najljubšega sokola in mu odpel verižico. Takoj je skočil krasni ptič na orokavičeno pest, se dobrikal, grgotal in se dal z rokavičnim jermenom mirno privezati za nogo.

Vitez Ahac se ga kar ni mogel nagledati. Toda on ni bil edini plemič, ki je bil prav zaljubljen v svojega sokola.

Gospoda so jih jemali s sabo, kamorkoli so se napotili. Sokoli so jih spremljali v boj in v cerkev. Celo škofje in prelati so jih imeli pri velikih mašah poleg sebe.

Nekoliko hitreje je korakal tolsti vitez proti konjušnici in se obrnil k hlapcu:

»Jure, osedlaj Žoltka in Šarca, zame in zase! Miko, pomagaj Juretu!«

Matkovičev Jure je bil precej velik in plečat mož z opaljenim, trdim obrazom in bistrimi očmi. Lica so mu razjedle osepnice. Miko je bil mnogo mlajši in postaven mladenič.

Hlapca sta hitela. Jure si je opasal široko kratko sabljo in si pripel samostrel ob boku. Zadel si je na ramo tul s puščicami in zavezal njegove jermene na prsih. Kmalu sta bila vitez in on na konjih. Tačas sta prišli na dvorišče varuhinja Mare, mlado deklo z zalim, ogorelim obrazom, in kontesa Alijana, ki je pestovala svojo preljubo leseno punčko.

»Ujče, kam pa jahaš?« ga je ogovorila z zvonkim otroškim glasom. »Rajši ostani doma, da te ne ujamejo hudi Turki! Pojdi z mano na vrt k mami!«

»Marajo Turki zame!« ji je odvrnil vitez Ahac veselo. »Nisem tako lep. In kje so še Turki! Zdaj še doma štrklje kuhajo! Le pridna bodi! Pa zbogom!«

In požgečkal je svojega konja z ostrogama. Toda Žoltko je bil pameten in preudaren kopitar. Ljubil je zmernost in zložno življenje, sovražil pa nepotrebno poskočnost in objestno vihravost. Lepo počasi, skoraj svečano je nesel svojega gospoda od tod.

Pri velikih grajskih vratih se je pokazal vratar Mate Hudak, majhen, pa širok možak z debelimi čeljustmi in kratkim, krivim nosom. Ob levem boku so mu viseli težki ključi, spredaj pa mu je nihal zavit rog na dolgem jermenu. Svoj vratarski buzdovan, ovit z usnjem in obit z žebli, je naslonil na zid in hitel odpirat. Ječe so se razmaknila močna železna vrata. Ropotaje in škripaje se je spustil vzdigni most na zarjavelih verigah čez grajski jarek in odropotal za jezdecem zopet kvišku.

Vitez Ahac se je pogovarjal s sokolom. Slaba pot je vodila ob Kolpi proti vodi jugozahodno malone vedno skozi bukovje. Tišina je bila v drevju in v grmovju, molčal je gozd kakor začaran.

Nenadoma pa je jel Juretov konj nemirno striči z ušesi in širiti nozdrvi. Izza velike skale, ponekod obrasle z zelenim mahom, se je zasvetilo dvoje strastnih oči v razoranem, rjavem obrazu. Hkrati sta se jela ustavljati oba konja in plaho vohala po zraku. Šarec se je poskušal povzpeti na zadnjih nogah. Sokol je razburjen mahal s krili.

»Kaj pa je?« je vprašal vitez Ahac nekoliko nemiren.

»Ciganka!«

»Kaj?«

»Ciganka! Ciganka!« je ponavljal Jure.

»Beži no, beži!« je ugovarjal vitez Ahac. »Jaz nisem videl žive duše. Morda je bila lisica ali kaka druga zver.«

»Bila je stara ciganka!« je trdil Jure z vso odločnostjo. »Videl sem jo prav dobro, četudi le za trenutek. Rdeče in rumeno pisano ruto je imela na umazani sajasti glavi in razkuštrani lasje so ji viseli po prsih. Kako so se ji bliskale hinavske oči! In ko bi trenil, je izginila v goščavi.«

»Slabo znamenje!« je šinilo vitezu Ahacu po glavi in jezil se je ob tej neprijetni misli. Jure pa je trikrat pljunil mimo leve rame, da mu ne bi škodovale zločeste oči!

Drugo poglavje

Fraunsteinerjev grad je stal na strmem brdu blizu Kolpe. Mrtvo in pusto je bilo vse tukaj naokoli kakor bivališče ukletih duhov. Mračni grad sta varovala dva debela stolpa na zahodu, drugod pa trdne zidine in zelo strmi obronki. Tu ni bilo treba ne mostu ne jarka.

Počasneje sta stopala konja navkreber. Za zidom je zalajal pes. V lini nad vrati se je pokazala zaspana debela glava. Zaškripal je ključ in zaropotal zapah. Hlapec je odprl težka železna vrata in zapodil umazanega lajavega psa. Skozi vlažen, dolg obok sta jahala jezdeca na zanemarjeno dvorišče.

»Pa je res kaj čedno in prijetno tukaj,« — si je mislil vitez Ahac Doljanski, ko je zlezal raz konja in ga prepustil Juretu. »Pometajo menda le o veliki noči.«

Po hodniku je s kratkimi koraki prihitel suh možak srednje postave v zeleno in rumeno progasti opravi na dvorišče ter pozdravljal gosta in starega znanca.

Vitez Hans Frauensteiner je bil nekoliko starejši od Ahaca. Trde, nepremične poteze njegovega upadlega lisičjega obraza so bile kakor oledenele ali okamenele. Sivkaste sovje oči med mežavima vekama so mu begale nezaupno, prežeče naokoli in čudno nasprotovale potuhnjeni ponižnosti in krotkosti njegovega vedenja. Levo lice je kazila velika rdeča brazgotina grdo zaceljene rane. Kakor razkuštrani lasje tako so bili tudi dolgi brki in redka kozja brada rdeči.

»Dobrodošel, dragi prijatelj Doljanski!« je pozdravljal medeno. »Zelo me veseli, da si me zopet enkrat počastil. Prosim, izvoli se potruditi gor v sobo! Postrežem ti z izbornim ciprčanom!«

»Vljudno sprejemam tvojo prijazno ponudbo in se ti lepo zahvaljujem za spodobni sprejem,« je moško odvrnil vitez Ahac in stopal po stopnicah.

V prvi, malone prazni sobici je privezal sokola pri oknu za mrežo, vrgel baret in rokavico na klop, snel ostrogi in ju sunil v kot. Šla sta v obednico. Slike na stenah so bile že hudo obledele. Od stropa so viseli trije železni lestenci s trnki za sveče. Pri gorenji mizi je stal velik, izrezljan naslonjač, pokrit z odejo in blazinico. Ta častni sedež je ponudil Frauensteiner gostu in sedel poleg njega na klop.

Prišla je stara služkinja Bare, se tiho priklonila, pogrnila mizo z belim prtom in postavila nanjo kolačev in velikih prest, omočenih z oljem.

»Zdaj imaš steklena okna,« je opazil vitez Ahac. »Ko sem bil poslednjikrat tukaj, so bila samo platnena. Dobro se ti godi, stari lisjak, kajne?«

»Tako, tako,« je odgovoril Frauensteiner in umikal pogled. »Za moje mladosti je bilo vse boljše.«

Bare je prinesla vode in umetno vezeno otiračo da si je gost umil in osušil roke. Potem je postavila velik bakren vrč vina v hladilno vedrico. Mlajša dekla Kate pa je dala pred oba gospoda kositrne krožnike in dve majoliki.

»Prav si povedal,« je dejal vitez Ahac, »včasih je bilo vse boljše. Naš stari grof Blagaj nam pripoveduje večkrat, kako poceni je bilo vse v starih časih. Ko se je leta 1432 nekaj časa mudil v Ljubljani, je bil celo v tem dragem mestu mernik pšenice po šest, sedem soldov. Jajc je bilo pa dvanajst za en sold ali krajcar! Tovor najboljšega vipavskega vina, kar ga je mogel nositi konj, je veljal trideset grošev ali en tolar.«

Ta trenutek je vstopila Salda plemenita Frauensteinerjeva. Ogleno črni, lahko kodravi lasje s temno modrim bleskom so ji obrobljali ponosno čelo; zadaj so bili spleteni v dolgo kito. Na glavi se ji je svetil rdeče svilen šapelj z zlatimi motvozi. Izza gostih trepalnic so žarele velike črne oči. Lep bi bil ta blede, duhoviti obraz, da ga niso kazile ošabne, posmehljive ustne in prekreпки obradek. Obličje, vrat, roke so bili beli ko hermelin. Temno rdeče krilo iz finega angleškega sukna z zelo širokimi rokavi je bilo nad prsmi globoko izrezano in je kazalo rožnato belo spodnjo opravo. Usnjati pas so krasili biseri in srebrne arabeske; med prsmi ga je zapenjala široka zlata zapon. Levi podlaket je oklepala zavojita srebrna zapestnica s kačjima glavama.

»Dobrodošel naš gost, ki nam bo preganjal vsakdanjo puščobo!« je pozdravila viteza Ahaca in sedla k mizi. Ta je vstal, upognil koleno in sprožil slovesno: »Vaš prijetno očarani sluga se vam klanja, žlahtna gospodična! Na svetega Antona dan praznujemo god starega grofa Blagaja. Gostov bo mnogo. Grof Ladislav vabi tudi vaju.«

Sedel je zopet. Nemo sta se priklonila brat in sestra. Saldi je burno zatrepetalo srce. Kri ji je udarila v glavo, da jo je zbolelo nad sencí. Toda nihče ni opazil njene razburjenosti.

Zadišalo je po masti in po močnih kuhinjskih dišavah. Kate je prinesla poprnico, solnjak, orehov in belega kruha, politega z mastjo, Bare pa veliko skledo, kjer so bili ovčji možgani in želodec, nadevan s sesekljanimi jajci in žafranom.

Vitez Ahac se je lotil jedi in pijače z veliko slastjo. Ob tem pa ni pozabil zabavati Hansa in Salde.

»Le pridita oba, imeli se bomo izvrstno! Velecenjena gospodična, preveč se zapirate med domačimi zidovi. Dolgo vas ni bilo na našem gradu. Bili ste več let na Dunaju, kajne? Pri nas se ni prav nič spremenilo. Noben kamen ne leži zdaj drugače kakor prej. Tudi mi smo ostali taki kakor pred leti.«

»Kaj pa mlada gospa grofinja?« je vprašal Frauensteiner.

»Moja sestra Ljudmila?« je dejal gost počasi, medtem ko se je drgetajoča Salda naslonila na klopi nazaj in pazila, da ji ne bi ušla nobena besedica. »Naša Ljudmila, ha! Ta ima pa nebesa že na zemlji! Kakor dva golobčka, tako živita Ljudmila in Ladislav. Največa sreča in veselje pa jima je njun otrok, mala kontesa Alijana! Takega otroka zlepa ni najti. Alijana bo lepotica prve vrste! In prebrisana vam je že zdaj — oh, izredno je nadarjena! Čisto se je vrgla po svojem ujcú Ahacu. Čudno!«

Salda je vstala. Čutila je, da ne bo mogla več prikrivati svoje razburjenosti.

»Lepega sokola imate zunaj, gospod vitez!« je rekla prijazno. »Moram mu dati kaj dobrega. Oprostite — vrnem se kmalu!«

»Kakor izvolite, žlahtna prijateljica!« je dejal vitez Ahac, izpraznil majoliko in se obrnil k Hansu. »Kaj pa zdaj midva? Hočeš kockati?«

Odpel si je usnjato torbico s pasu in iztresel srebrnike in zlatnike. Frauensteiner je prinesel visoko kupo in dve majhni slonokoščeni kocki s črnimi pikami. Odgrnil je prt. Položila sta vsak svoj srebrnik na sredo mize. Začel je vitez Doljanski. Pokril je kupo z dlanjo, potresel in

vrgel kocki. Sprva je dobival vedno vitez Ahac. Od samega veselja je prav pridno segal po majoliki. Pozneje pa se mu je sreča izneverila. Zdaj je še več pil, od same žalosti. Čim bolj je naraščal Hansov kupček, tem huje se je vnemala v Ahacu igralska strast. V kratkem je zaigral ves svoj denar. Snel si je bodalo z verižice in ga vrgel na mizo.

»Poglej, Frauensteiner!« je dejal že precej glasno. »Ročnik je srebrn. In ta dva kamna sta prava rubina! Moje bodalo je vredno več kakor vse, kar sem danes tukaj zakockal. Kaj me gledaš kakor žaba zvonik! Narediva tako! Če pade tebi več pik, bodi bodalo tvoje in potem nehava! Če pa dobim jaz, mi moraš vrniti ves moj izgubitek.«

Oba je prevzemala razburjenost. Znova sta vrgla kocki, a dobil je spet Frauensteiner. Doljanski je pogladil lepo bodalo kakor za slovo; težko se je ločil od njega. Začel je vpiti in s pretrganim glasom predlagal:

»Kockajva za sedlo! Dajva! za sedlo!«

»Oprosti mi, dragi prijatelj!« se je upiral Frauensteiner in porinil prikockano bodalo v kot k oknu. »Pogodila sva se, da ne igrava več, če izgubiš. Pijva rajši! Ex!«

»Kaj boš govoril latinski, ti, ki nič ne znaš!« je revskal vitez Ahac, jezen, da tovariš ne mara več izkušati sreče. Nato pa se mu je sprožila beseda. »Latinski govoriti se spodobi tukaj le meni, ki sem se kaj učil, meni, alkimistu in astrologu, ki pozna zvezde in njih vpliv na človeka. Odlično sem dovršil šenklaško šolo v Ljubljani. Na dunajskem vseučilišču sem poslušal mimo drugih profesorja kanonskega prava doktorja Bernarda iz mesta Kranja, magistra Andreja iz Ljubljane in še dva magistra iz Kranja, Konrada in Gregorija. V Italiji pa sem poslušal učenjake Poggija, Donata, Acciaiuola in Argiropula, na padovanski univerzi pa še prav posebno slavnega pravoslovca Francesca Aretina. Zelo mi je ugajalo v Italiji. Dolgo sem bil v Benetkah, ki so prvo mesto Evrope. Najljubši prijatelj mi je bil velenadarjeni Hrvat Janko plemeniti Česmički. Komaj šestnajstletnega mladeniča so občudovali vsi izobraženi Italijani. Zdaj je škof v Pečuhu, živi pa menda na dvoru ogrskega kralja Matjaža v Budimu. Janko me je predstavil slavnemu Kozimu de' Medici in Eneju Silviju de' Piccolomini! Ali me poslušas ali spiš, ti plemenita jetika? Oni Enej Silvij je zdaj naš papež Pij Drugi. Ko je govoril z mano, je bil kardinal; izpraševal me je mnogo o moji domovini. Papež Pij pozna naše kraje, saj je svoje dni tajnikoval našemu cesarju in bil z njegovim velikim spremstvom tudi v Ljubljani. Vidiš, Hans, s kakšnimi odličniki sem občeval na Laškem?«

»Pravemu vitezu pritiče orožje, ne pa učeni križi kraži.«

»Kje si pa še premagal koga, ti klavrni junak?« je zaropotal vitez Ahac. »Kakšnega trgovca že zvrneš raz konja — saj pravijo, da se vojskuješ na samotnih cestah. Sveti Miklavž te obvaruj vrvi in vešal!«

Vitezu Frauensteinerju so se zabliskale mežave oči. Krčevito je stisnil pesti, toda le pod mizo. Tedaj se je vrnila Salda.

»Gospod vitez,« ga je ogovorila zelo prijazno, »dala sem vašemu sokolu mlado vrano, ki jo je ujel hlapec davi v hosti.«

Sedla je na klop poleg Ahačevega naslanjača. Sonce je viselo že nizko nad zahodnimi holmi. Skozi okno je sijala ozka lisa na beli prt in kakor gorela ob levi strani rdeče opravljene Salde.

Vitez Ahac se je zahvalil za vrano in nadaljeval: »Zakaj se še niste omožili, harfa radosti? Starejši ste od naše Ljudmile, zato bi vam privoščil, da vas kmalu odvede ženin iz tega na pol podrtega kurnika na prijaznejši grad.«

Jezni bliski so švigali iz njenih oči, ali že se je spet smehljala. Vitez Ahac pa je vstal in dejal: »Zdaj pa pojdem. Prosim, Hans, ukaži hlapcu, naj osedla!«

Pili so še šentjanževca. Ko se je zopet umil, sta brat in sestra spremila gosta v prvo sobo. Bare mu je pripela ostroge, Salda pa mu je podala baret in sokolarsko rokavico, razpraskano od ostrih krempljev.

»Zahvaljujem se vama za prijazno pogostitev,« je dejal vitez Ahac in pobožal svojega sokola, ki mu je bil takoj zletel na orokavičeno pest. »Ne zamerita mi, če sem bleknil kaj takega, kar vama ni bilo pogodu! Da se zdravi in veseli vidimo na Blagajevem gradu!«

Hans se je medeno zahvalil za vabilo, pomagal na dvorišču Ahacu na konja in spremil gosta do grajskih vrat.

»Tudi mene je razžalil,« se je pritožil sestri, ko sta bila sama.

»Maščevala se bova nad imenitnejšimi sovražniki in obenem udariva tudi Doljanskega. Zdaj se mi ponuja ugodna prilika. To vabilo mi prihaja kakor nalašč. Razrušiti hočem Ljudmili in Ladislavu nebesa. Nič se ne boj, bratec! Preudariti hočem vsako malenkost. Zdaj pa želim biti sama.«

Šla je na mali grajski vrt in hodila po ozkem potu med zanemarjenimi gredicami. Spominjala se je svoje prve mladosti, spominjala neizmerne sreče, ko ji je obljubil mladi grof Ladislav zakon. Toda ta sreča ni trajala dolgo. Mladi Blagaj se je poročil z Ljudmilo plemenito Doljansko. Prisegla je, da se jima bo maščevala. Neutolažena žalost, sram, zavist, ponižano samoljubje, strastna togota, to neprestano trpljenje jo je oslabilo tako, da je obolela. Želela si je proč iz tega kraja, kjer jo je vse spominjalo poteptane sreče. Odpotovala je k sestri Irmengordi na Dunaj. Tam jo je zdravil star židovski zdravnik, ki je vedno varil in precejal razne strupe. Za drag denar je dobila od njega steklenico najhujšega strupa in benečanski prstan s tanko, votlo iglico in vdolbinico za strup. Odkar se je vrnila z Dunaja, ni bilo dne, da se ne bi vdajala svojim maščevalnim mislim.

»Ladislav me vabi na svoj grad! Pozabil je in misli, da sem pozabila tudi jaz! Haha, morda je pa le Ljudmila želela, da me je povabil! Ljudmila mi hoče pokazati svoja ‚nebesa‘ in se mi skrivaj rogati, češ poglej Salda, vse to je bilo namenjeno tebi, pa si se dala izpodriniti! Imenitno soprogo si je izbral mladi Blagaj! Ob njeni strani bo ostal večni selski plemič, večni kmet med manjšimi kmeti. Jaz bi ga pa bila spravila k zibeli mastnih in častnih služb, na Dunaj ali pa vsaj v Ljubljano, da bi bil vsaj deželni glavar.«

Naslonila se je na nazidek. Samotni vrhovi temnih zahodnih holmov so se ostro odbijali od belkastega večernega neba.

Za njivami so se širile mračne hoste in se gubile v megleni daljavi. In tam — na pol zakrite za temno lozo je videla visoke jagnede Blagajeve in grad, ves oblit z večernim zlatom.

»Če jima zastupim dete, bi trajala njuna žalost vse prekratko dobo za moje dolgotrajne

muke. Ugrabiti jima moram hčerko! Nič naj ne vesta, kje je, kaj trpi in ali sploh še živi: ta moreča negotovost naj jima počasi razjeda srce! Njuna trajna žalost bo meni v veselje, zadoščenje in tolažbo!«

Kakor blisk hipoma razsvetli temen prepad, tako je zablislila Salda misel, ki je odrinila vse druge zasnove.

»Hans je preneroden; hlapcem ne morem zaupati. Davi pa sem videla ob Kolpi na hrvaškem bregu cigane... Zlepa ne bi mogla najti spretnejših pomagačev. Takoj jutri pojdem v ciganski tabor!«

Tretje poglavje

Drugo jutro je ukazala Salda, naj ji osedlajo Tulipana. Iz omarice je vzela usnjato denarnico in si jo pripela za pas; ob nedrih pa je skrila ostro bodalce poleg steklenice s strupom. V denarnico je dejala nad denar gobo, kresilnik in kresalce, pod plašč pa dve bakli in odšla na dvorišče. Tam je sluga sprevaljal že osedlanega sivega Tulipana.

Salda je stopila h konju in ga potrkljala po svetlem vratu. Široke uzde in ne predolgo svileni šabrako so krasila lična vezila; od mrežice na Tulipanovem hrbtu so viseli srebrni čopki. Sluga je držal gospodični železni dvigalnik. Lahno je stopila nanj in se dvignila v sedlo, okovano s finim srebrom.

Počasi je jezdila iz gradu po rebri, ki jo je krila dolga jutranja senca, in zavila iz pušče preko studenca na plodno ravan proti Kolpi.

Pognala je konja v dir in jezdila proti holmu, ki je bil podoben velikemu klobuku. Zasopli konj je jel zložnejše stopati navkreber. V senci košatega hrasta je ustavila svojega Tulipana in gledala po čudovito krasni okolici. Na severovzhodu je stal mogočni, beli grad Blagajev in prijazno je obsevalo sonce njegove ponosne stolpe, nadzidke, poslopja in jagnede. Na jugozahodu pa je žalostno čepel črno sivi, pusti grad Frauensteinerjev. Nehote je s tema tako različnima gradovoma primerjala Ljudmilino in svojo usodo. Pogledala je po blešči progi reke in zdajci so se ji veselo nasmehnile ustne...

Pod vrbovjem na desnem hrvaškem bregu se kadi dim. Po travi okoli ognja se premikajo čudne, pisane postave. Tuje odmeva njih zamolklo petje na puščobnem kraju. V polkrogu stoji pet šotorov tako, da se more sonce upirati vanje. Na koleh vise sajasti kotli; v bližini se pasejo mršava kljuseta.

»Ciganski tabor!« vzklikne Salda vzradoščena. »Še so tukaj!«

Takoj odjezdi s holma in požene konja po ozki poti skozi les. Veselo hrže Tulipan v čistem, vonjavem zraku in gizdavo stopa po rosni travi. Prijetno saplja veter po lesovju in boža jahalki roke in obraz. Včasih upogne Salda glavo, da se umakne veji, viseči že preko pota. Kar ugleda med zelenjem pisano obleko.

»Ciganka!« zašepeta, nategne uzde in ustavi konja. Buri jo silno veselje. »Kaj dela sama na kranjskem bregu?«

Pred njo stoji srednje velika žena, umazana, odeta v pisane cape. Razmršeni, gavranje črni lasje so ji polni prahu in masti. Vanje pripete rdeče in zelene kroglice ji vise na rjavi vrat in prsi; dolgi uhani s steklenimi biseri ji udarjajo ob črno rjava lica. Okoli vratu so v tri nize nanizani pisani kamenčki, zobje in srebrnjaki. Pod ozko zraslimi obrvmi gore črne poševne oči, predrzne, a obenem plašne volčje oči. Njen obraz je bil nemara kdaj lep, ali nezgode, grenjave in vroče strasti so ji bile zmaličile pravilne poteze.

Mirno stoji ciganka, ponosna še v capah, in čaka tiho, dase ji jahalka približa.

»Kaj delaš tukaj?« jo vpraša Salda prijazno.

»Jagod iščem, lepa gospodična!« odgovori ciganka z nizkim, skoraj moškim glasom in dostavi urno: »Romničel smo staroslavnega in bogatega rodu. Bog nam je vzel škrlat in zlato, zato pa nas je navdahnil s preroškim duhom, da znamo vsakemu vedeževati po dlani. Ali hočeš, da ti prerokuje Čirikli?«

Salda je zdrsnila s sedla in Čirikli je vzela njeno levo belo roko med svoje rjave prste.

»Črta življenja tukaj okoli palca pravi, da boš živela še dolgo v trdnem življenju. Črta sreče je pretrgana in ni čista: spolnile se ti bodo nekatere tajne želje, dobila pa boš tudi sporočila, ki ti ne bodo pogodu...«

»Dovolj, dovolj!« Salda odpre denarnico in ji da cekin.

»Bog daj srečo tebi in tvojim otrokom in tvojih otrok otrokom!« hiti Čirikli in shrani cekin v capo.

»Ali ostanete še dolgo tukaj?«

»Ne ostanemo, še danes odrinemo proti Metliki —« odgovori ciganka in umolkne kakor nejevoljna, da je povedala preveč. »Nesrečen narod smo mi Romničel!« vzdihne po kratkem molku. »Preganjajo nas od kraja do kraja. Jaz sem se rodila na Turškem, toda moja mati je bila prav iz Egipta, prave faraonske krvi.

Zaničuje in sovraži nas vsak narod. Vendar nismo tako zlobni, kakor govore. Včasih se nam je godilo bolje. Šotoriti in taboriti smo smeli povsod. Zdaj pa so nam napočili slabi časi. Kako vpijejo gadže, če odlomimo le vejico za ogenj, če odmulji naš konj le prgišče trave! za vsak grm se boje zavidni ljudje, kakor bi rasla na njem sama zlata jabolka. Bogata si — daj mi še cekinček, lepa moja, mlada moja!«

»Ako hočeš, si lahko zaslužiš vse te srebrnjake in zlatnike!« ji reče Salda tiho in odpre polno denarnico.

Cigankine oči pohlepno goltajo lesketajoče se srebro in zlato.

»Oj — kako lep denar, kako lep!« klikne Čirikli in doda naglo:

»Kaj želiš, da ti storim?«

»Poslušaj!« de Salda tiho in se trudi, da bi govorila kar najmirneje. »Kajne, cigani imate